

ดอกไม้ในเครื่องสักการบูชาที่เกี่ยวข้องในประเพณีล้านนาไทย กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่

Ceremony Flower Related with Lanna Custom : Case Study in Chiang Mai Province

จารุนันท์ ชาวนดี¹ และ ธัญญา เตชะศีลพิทักษ์²
Jarunun Chaodee and Thunya Taychasinpitak

ABSTRACT

The purpose of this research were to investigate backgrounds and objectives in selecting floral ceremony related to Lanna custom, a case study of Chiang Mai province. Sample consisted of 100 experts who able to decorate the floral ceremony and 42 experts in ceremony and convention. Structural interview and photoes-technics were instruments for collecting data. Data were analyzed by categorizing into groups.

Discriptive explanation for result were as follows: -

Background for using the floral ceremony related with Lanna convention was getting merit and emerging the will power to family and themselves on the way of life, including the expression to gratefulness for primogenitor or benefactor.

Selecting for using floral ceremony related Thai Lanna convention was to seek within local because it was easy to provide, good-smell, good-meaning, auspicious name and emerge as season. While, yellow and red flowers were favorite colors except some subcustom because they believed that red color look like menstruation of female. So, they didn't decorte ceremony with red flower. Whenever flowers weren't avaiable, leaves and dried flowers were substituted.

The following used flowers were: 1.Night jasmine 2.Ilang-ilang 3.Snowy orchid 4.Tree rose 5.Pussy tail 6.Orange jasmine 7.Cowslip creeper 8.Orange champaca 9.White champaka 10.Bread flower 11.Chang-

¹ ภาควิชามนุษยสัมพันธ์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ 50000

Department of Human Relations, Faculty of Humanity, Chiang Mai University, Chiang Mai 50000, Thailand.

² ภาควิชาพืชสวน คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

Department of Horticulture, Faculty of Agriculture, Kasetsart University, Bangkok 10900, Thailand.

Kien 12.Tuberose 13.Marigold 14.*Rauwenhoffia siamensis* 15.Sacred lotus 16.Nymphaes lotus 17.Globe amaranth 18.Iron wood 19.Chrysanthemum 20.Cork tree 21.Galphimia 22.Bullet wood 23.*Ervatamia coronaria* 24.Gardenia 25.Jasmine vine 26.Canna 27.White ginger 28.Arabian jasmine 29.*Magnolia coco* 30.*Tetracera indica* 31.Golden shower 32.Giant milk weed 33.White butterfly bush 34.Golden rod 35.Mamme 36.Chinese wool flower 37.Horm-kay 38.Peacock flower 39.Elder 40.*Dendrobium chrysotoxum* 41.*Dendrobium aggregatum* 42.*Vanda denisoniana*

Key words: ceremony flower, Lanna custom, Chiang Mai

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวัตถุประสงคในการเลือกใช้ดอกไม้ในเครื่องสักการะที่เกี่ยวข้องในประเพณีล้านนาไทย โดยมีขอบเขตการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากภาพถ่าย ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลทุติยภูมิและสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างกับผู้รู้ในการทำเครื่องสักการะที่แตกต่างด้วยดอกไม้จำนวน 100 คนและผู้รู้เกี่ยวกับพิธีกรรมและประเพณีต่าง ๆ จำนวน 42 คน ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง นำสู่การประมวลและจัดหมวดหมู่ พร้อมเสนอด้วยการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้การใช้ดอกไม้ในเครื่องสักการะที่เกี่ยวข้องในประเพณีล้านนาไทยมีที่มาจากความเชื่อในเรื่องบุญกุศลที่ปฏิบัติแล้วก่อให้เกิดกำลังใจแก่บุคคลและครอบครัวในการดำเนินชีวิต ทั้งยังเป็นการแสดงถึงการมีกตัญญูต่เวทีต่อบรรพชนหรือผู้มีพระคุณโดยการแสดงออกผ่านสัญลักษณ์ในการใช้ดอกไม้ในเครื่องสักการะ

การเลือกใช้ดอกไม้ในเครื่องสักการะบูชาที่เกี่ยวข้องในประเพณีล้านนาไทย ชาวล้านนาเลือกใช้ดอกไม้ที่หาได้ง่ายภายในจากท้องถิ่น ออกดอกตามฤดูกาล มีกลิ่นหอม มีชื่อที่เป็นมงคลและมีความหมายคนส่วนใหญ่นิยมใช้ดอกไม้ที่มีสีขาวสีเหลืองและสีแดง

มีเพียงบางประเพณีที่ไม่นิยมใช้ดอกไม้สีแดงจึงหลีกเลี่ยงการใช้ดอกไม้สีแดง เพราะเชื่อว่า สีแดงเป็นสีที่คล้ายระดูของผู้หญิง และถ้าเป็นฤดูกาลที่ต้นไม้ยังไม่ออกดอก ชาวล้านนาจะใช้ใบไม้หรือดอกไม้ซึ่งตากแห้งแทนดอกไม้ที่ใช้ในเครื่องสักการะที่พบ ได้แก่

1. ดอกกรรณิการ 2. ดอกกระดังงา (ดอกสบันงา) 3. ดอกกาหลง (ดอกเลี้ยวดอกขาว) 4. ดอกกุหลาบ 5. ดอกเกี้ยวเกล้า (ดอกไหมพรม) 6. ดอกแก้ว (ดอกตะไพลแก้ว) 7. ดอกขจร (ดอกสลิด) 8. ดอกจำปา (ดอกจุมปา) 9. ดอกจำปี (ดอกจุมปี) 10.ดอกชมนาด (ดอกอัมสาย) 11. ดอกช้างเคียน (ดอกเคียน) 12. ดอกช่อนกลั่น 13. ดอกดาวเรือง (ดอกคำปู้จู้) 14. ดอกนมแมว 15. ดอกบัว 16. ดอกบัวสาย 17. ดอกบานไม่รู้โรย (ดอกตะล่อม) 18. ดอกบุญนาค (ดอกสารภีค้อย) 19. ดอกเบญจมาศ 20. ดอกปีป (ดอกกาสะลอง) 21. ดอกพวงทอง 22. ดอกพิกุล (ดอกแก้ว) 23. ดอกพุด (ดอกปู้ด) 24. ดอกพุดซ้อน (ดอกเก็ดควา) 25. ดอกพุทธรักษา 26. ดอกพุทธรักษา (ดอกบัวหลวง) 27. ดอกมหาหงส์ (ดอกตาเหิน) 28. ดอกมะลิ (ดอกละว้า) 29. ดอกยี่หุบ (ดอกจี่หุบ) 30. ดอกสร้อยสุคนธ์ (ดอกมะตาด) 31. ดอกราชพฤกษ์ (ดอกคูณ ดอกลมแล้ง) 32. ดอกกรัก (ดอกป้านเถื่อน) 33. ดอกราชาวดี (ดอกหงสา) 34. ดอกสร้อยทอง 35. ดอกสารภี 36. ดอกหงอนไก่ (ดอกด้าย) 37. ดอกหมอนไก่ 38. ดอกหางนกยูง (ดอกชอมพอ) 39. ดอกอุน 40. ดอกเอื้องคำ 41.

ดอกเอื้องผึ้ง 42. ดอกเอื้องสามปอย

การใช้ข้อมูลจากภาพถ่ายเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

คำนำ

ดอกไม้เป็นสื่อแสดงถึงความหมายที่มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์มาตั้งแต่ในอดีตจวบจนถึงปัจจุบัน ความหมายของดอกไม้จะมีลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นซึ่งมีความผูกพันและเกี่ยวเนื่องกับวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างใกล้ชิด ชาวล้านนาไทยก็เช่นเดียวกันที่ได้มีการนำดอกไม้มาใช้เป็นสื่อในการถ่ายทอดความหมายและความรู้สึกสืบเนื่องต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณี ประเพณีของชาวล้านนาไทยที่ยึดถือและนำไปปฏิบัติเป็นสิ่งที่มีความสำคัญค่าแก่ส่วนรวมและมีแบบแผนที่ชัดเจน ประเพณีของชาวล้านนาไทยที่เกี่ยวข้องกับดอกไม้ในเครื่องสักการะบูชาในรอบปีมีทั้งหมด 13 ประเพณี ได้แก่ ประเพณีเทศน์มหาชาติปอยหลวง ปอยน้อย อินทิลี เกี่ยวกับผี สุ่วัญ แดงงาน ขึ้นบ้านใหม่ งานศพ สืบชะตา ปีใหม่ ไหว้ครู และงานเกษตร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องดอกไม้ในเครื่องสักการะบูชาที่เกี่ยวข้องในประเพณีล้านนาไทย : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวัตถุประสงค์ในการเลือกใช้ดอกไม้ในเครื่องสักการะที่เกี่ยวข้องในประเพณีล้านนาไทย

วิธีการวิจัยและเครื่องมือ

ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) ซึ่งแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (structure questionnaire) ร่วมกับ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้รู้ในการทำเครื่องสักการะด้วยดอกไม้ และผู้รู้เกี่ยวกับพิธีกรรมและประเพณีต่าง ๆ ของล้านนาไทย ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้รู้ในการทำเครื่องสักการะที่แตกต่างกันด้วยดอกไม้จำนวน 100 คน และผู้รู้เกี่ยวกับพิธีกรรมและประเพณีต่าง ๆ จำนวน 42 คน

การวิเคราะห์ / สังเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพร้อมกับพิจารณาจากภาพถ่ายมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จัดหมวดหมู่แล้วบรรยายเชิงพรรณนา

เนื้อเรื่อง

ประเพณีของชาวล้านนาไทยเกี่ยวกับดอกไม้ในเครื่องสักการะบูชาที่จังหวัดเชียงใหม่ในรอบปีมีทั้งหมด 13 ประเพณี ดังนี้คือ

1. ดอกไม้ที่ใช้ในเครื่องสักการะบูชาประเพณีเทศน์มหาชาติ

ดอกบัว ดอกบัวจงกลณี (บัวสาย) ดอกปีป (ดอกกาสะลอง) ดอกพุดซ้อน (ดอกเก็ดดง) ดอกมหาหงส์ (ดอกตาเห็น) ดอกกระดังงา (ดอกสบันงา) ดอกมะลิ (ดอกละว้า) ดอกจำปี (ดอกจุมปี) ดอกหงอนไก่ (ดอกด้าย) ดอกดาวเรือง (ดอกคำปู้จู้) ดอกบานไม่รู้โรย (ดอกตะล่อม) ดอกรัก (ดอกป่านเถื่อน)

ดอกบุนนาค (ดอกสารภีค้อย) และดอกพุทธรักษา (ดอกบัวหลวงค้อย)

เครื่องสักการะบูชาและการตกแต่งที่ใช้ดอกไม้เป็นส่วนประกอบ

การบูชา การบูชาใช้ดอกบัว 100 ดอกในการบูชา ส่วนสวดดอกที่นำไปบูชาใช้ดอกไม้หอมต่างๆ เช่น ดอกมหาหงส์ ดอกจำปี ดอกจำปา ดอกกระดังงา ดอกบุนนาค และดอกมะลิ

ธรรมมาสน์ ตกแต่งธรรมมาสน์ให้คล้ายป่า มีหีบดอกไม้ ใช้ดอกปีป 1000 ดอกหรือดอกปีปไม้พอก็ใช้ดอกไม้สีขาวหอมอื่นๆให้ครบ 1000 ดอก แขนงไว้ข้างธรรมมาสน์และเสาวิหารในขณะที่มีการเทศน์มหาชาติ

ราชวัตร ตกแต่งราชวัตรด้วยดอกไม้สีสรรต่างๆ เช่นดอกดาวเรือง ดอกพุทธรักษา ดอกหงอนไก่

ประตูป่า ใช้ซุ้มทางมะพร้าวมาตัดแล้วดัดงอเข้าหากัน บางแห่งใช้ใบมะพร้าวสานติดกันตกแต่งด้วยดอกไม้ที่มีความทน เช่นดอกดาวเรือง ดอกบานไม่รู้โรยและดอกกรัก

บายศรีและขันขอสีล ใส่ดอกไม้หอมต่างๆ เช่น จำปา พุดซ้อน มหาหงส์ กระดังงา บุนนาค ดอกมะลิ บานไม่รู้โรย ดอกกรัก ดอกหงอนไก่และดอกบัว อย่างใดอย่างหนึ่งหรือผสมกัน 2-3 ชนิดได้

จากการวิจัยพบว่า เนื่องจากประเพณีเทศน์มหาชาติ จัดในช่วงเดือนยี่เป็ง ดอกไม้ที่ใช้จึงมีมาก และนิยมใช้ดอกไม้ที่มีความหอมต่างๆ เพื่อเป็นการบูชา สีสันที่นิยมใช้ นิยมใช้สีขาวและสีเหลือง เนื่องจากเป็นสีที่บริสุทธิ์ และเป็นสีในพุทธศาสนา ส่วนการตกแต่งใช้สีต่างๆได้ เนื่องจากต้องการบรรยากาศที่คล้ายป่า

2. ดอกไม้ที่ใช้ในเครื่องสักการะบูชาประเพณีปอยหลวง

ดอกมะลิ ดอกกระดังงา (ดอกสะบันงา) ดอกพุดซ้อน (ดอกเก็ดฉวา) ดอกกุหลาบ ดอกกรัก (ดอกป่านเถื่อน) ดอกมหาหงส์ (ดอกตาทิน) ดอก

ลำเจียก (ดอกเกี้ยง) ดอกชมนาค (ดอกอัมสาย) ดอกขจร (ดอกสลิด) ดอกอูน ดอกดาวเรือง (ดอกคำปู้จู้) ดอกบานไม่รู้โรย (ดอกตะล่อม) และดอกบัว ดอกช้างเคียน (ดอกเคียน) ดอกหอมไก่ ดอกนมแมว

เครื่องสักการะบูชาและการตกแต่งที่ใช้ดอกไม้เป็นส่วนประกอบ

ขันดอกขันเชิญ ขันดอกจะใช้ดอกไม้ที่มีฤดูกาลและมีกลิ่นหอม เช่นดอกกระดังงา ดอกชมนาค ดอกขจร ดอกอูน ดอกพุดซ้อน ดอกมหาหงส์ดอกหางนกยูง ดอกเคียน ดอกหอมไก่ ดอกนมแมว ผสมกันตามแต่จะหาได้

สวดดอก ใช้ดอกไม้ตามฤดูเช่นกัน เช่นดอกหางนกยูง ดอกกระดังงา ดอกบัว ดอกพุดซ้อน ดอกมหาหงส์ ดอกอูน ให้มีสีสรรหลากสี

ต้นดอกต้นดอกทำจากใบเล็บครุฑที่เสียบไว้ในโครงไม้รูปสามเหลี่ยมจนแน่นแล้วตกแต่งด้วยดอกไม้สีสดต่างๆที่มีความทน เช่น ดอกดาวเรือง ดอกบานไม่รู้โรย ดอกกุหลาบ ดอกหงอนไก่ และดอกกรัก

ต้นครีวทาน เป็นเครื่องไทยทาน มักทำเป็นต้นประดับด้วยดอกไม้สด และดอกไม้ประดิษฐ์จากกระดาษเพราะมีสีสรร ดอกไม้ที่ใช้ต้องทน เช่นดอกบานไม่รู้โรย ดอกดาวเรือง ดอกกรักเป็นต้น

จากการวิจัยพบว่า ประเพณีปอยหลวงต้องมีการเตรียมการล่วงหน้าก่อนงานฉลอง ดังนั้นดอกไม้ที่ใช้ต้องเป็นดอกไม้ที่ทน ไม่เหี่ยวง่ายและมีสีสรรสดใส ดังนั้นในปัจจุบันจึงพบดอกไม้ประดิษฐ์จากกระดาษ ตกแต่งต้นครีวทานแทนดอกไม้สด แต่ในเครื่องสักการะอื่นๆยังคงใช้ดอกไม้สดเหมือนเดิม

3. ดอกไม้ที่ใช้ในเครื่องสักการะบูชาประเพณีปอยน้อย

ดอกไม้ที่มีสีขาว เช่น ดอกบัว ดอกแก้ว ดอกมะลิ ดอกพุด ดอกพุดซ้อน ดอกจำปี ดอกมหาหงส์ ดอกที่มีสีเหลือง เช่นดอกดาวเรือง ดอกกระดังงา ดอกขจร ดอกจำปา ดอกที่มีสีแดงส้ม ได้แก่ ดอก

หางนกยูง ดอกหงอนไก่ ดอกกุหลาบ

เครื่องสักการะบูชาและการตกแต่งที่ใช้ดอกไม้เป็นส่วนประกอบ

ขันช่อขมา เป็นพานที่นำไปช่อขมาลาไทยที่ล่วงเกิน ดอกไม้ที่ใช้ต้องแสดงความเคารพบูชาจะมีสีขาวและดอกหอมต่างๆ เช่น ดอกแก้ว ดอกพุดซ้อน ดอกมะลิ ดอกมหาหงส์ ดอกช้างเคียน

สวดดอก ใช้ดอกไม้ทุกชนิดที่กล่าวมา

บายศรีสู่ขวัญ ใช้ดอกไม้ได้หลายสี เช่น ดอกดาวเรือง ดอกพุดซ้อน ดอกหางนกยูง ดอกขจร ดอกกุหลาบ ดอกกระดังงา ดอกมะลิ ดอกจำปี ดอกกรัก และดอกบานไม่รู้โรย

จากการวิจัยพบว่าดอกไม้ที่ใช้ในประเพณีปอยน้อย นิยมใช้ดอกไม้ในฤดูกาล สีสรรหลากหลายได้ในเครื่องสักการะบางประเภท

4. ดอกไม้ที่ใช้ในเครื่องสักการะบูชาประเพณีอินทิล

ดอกหางนกยูง ดอกหงอนไก่ ดอกบานไม่รู้โรย ดอกพุดซ้อน ดอกกระดังงา ดอกบัว ดอกสร้อยทอง ดอกพวงทอง และดอกไม้ต่าง ๆ เท่าที่หาได้ในฤดูกาล

เครื่องสักการะบูชาและการตกแต่งที่ใช้ดอกไม้เป็นส่วนประกอบ

สวดดอกและดอกไม้บูชา ใช้ดอกไม้ได้ทุกชนิดที่หาได้ในฤดูกาล เนื่องจากงานอินทิลเป็นงานของชาวบ้าน และในสมัยก่อนชาวบ้านจะเก็บดอกไม้จากป่าหรือบริเวณรอบบ้านที่หาได้ง่ายโดยทั่วไปมาบูชา ซึ่งหาได้ไม่ยากนัก ดังนั้นดอกไม้ที่ใช้จึงใช้ดอกไม้ได้ทุกชนิด

จากการวิจัยพบว่า ดอกไม้ที่ใช้ในการสักการะบูชา จะใช้ดอกไม้ในฤดูกาล ไม่จำกัดสีและประเภท อาจใช้ใบไม้ที่มีสีเขียวต่าง ๆ เช่น ใบโกศ ใบเล็บครุฑ ใส่ในสวดดอกพร้อมดอกไม้ รูปเทียน แต่ในปัจจุบันนิยมนำดอกไม้มามัดติดกับรูปเทียน จึงทำให้วัฒนธรรมเดิมหายไป

5. ดอกไม้ที่ใช้ในเครื่องสักการะบูชาประเพณีเกี่ยวกับผี

ดอกไม้สีแดง เช่น ดอกกุหลาบ ดอกหงอนไก่ ดอกหางนกยูง ดอกเข็มแดง ดอกชบา ดอกบานไม่รู้โรย และดอกไม้สีขาว เช่น ดอกพุดซ้อน ดอกมหาหงส์ ดอกพุทธรักษา ดอกมะลิ ดอกบัว ดอกปีปและดอกกรรณิการ ส่วนใบก็นำมาใช้เช่นกัน เช่น ใบหมากผู้ ใบหมากเมีย

เครื่องสักการะบูชาและการตกแต่งที่ใช้เป็นส่วนประกอบ

ขันครูและสวดดอก ใช้ดอกไม้สีแดงและสีขาว ที่มีดอกหอมต่าง ๆ เท่าที่หาได้ เช่น ดอกมะลิ ดอกหางนกยูง ดอกบานไม่รู้โรย ดอกหงอนไก่ ดอกกุหลาบ ดอกพุดซ้อน ดอกมหาหงส์ และดอกไม้ต่าง ๆ ที่กล่าวมา

การตกแต่งราชวัตรและศาลเพียงตา ในบางพิธี เช่น การเลี้ยงผีปู่แสะ ย่าแสะ จะประดับตกแต่งด้วยดอกไม้สีขาวต่าง ๆ

จากการวิจัยพบว่า การใช้ดอกไม้ในเครื่องใช้สักการะบูชาประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผีนั้น นิยมใช้ดอกไม้สีแดง และสีขาว เพราะสีแดงหมายถึง เลือดที่หล่อเลี้ยงและบูชา ส่วนสีขาวหมายถึงวิญญาณ และดอกไม้กลิ่นหอม หมายถึง การสักการะบูชา เคารพ จำนวนดอกไม้ที่ใช้ในพิธีผีจะไม่ระบุจำนวน แต่ถ้าใช้กับพิธีทางศาสนา และงานมงคล จะระบุจำนวนด้วย เช่น 3-5-9 หรือ 108 และเลือกดอกไม้ที่มีชื่อเป็นมงคลต่าง ๆ ส่วนใบที่นำมาบูชาในศาลเพียงตาของผีปู่ย่า นิยมใช้ใบหมากผู้ และหมากเมีย โดยใส่ในแจกันไว้ในศาล ที่ใช้ใบทั้งสองชนิด เพราะมีความทนทานและเหมือนข้าทาสบริวารที่เฝ้าดูแลศาล

6. ดอกไม้ที่ใช้ในเครื่องสักการะบูชาประเพณีสู่ขวัญ

ดอกจำปา ดอกจำปี ดอกกรัก ดอกบานไม่รู้โรย ดอกมะลิ ดอกกุหลาบ ดอกพุด ดอกพุดซ้อน ดอก

สารพี ดอกกระดังงา ดอกเอื้องผึ้ง ดอกอุณ ดอกบุญนาค ดอกเกี้ยวเกล้า ดอกแก้ว ดอกดาวเรือง ดอกขจร ดอกกรรณิการ ดอกพิกุล ดอกหอมไก่อและดอกช้างเคียน

เครื่องสักการะและการตกแต่งที่ใช้ดอกไม้เป็นส่วนประกอบ

บายศรี ดอกไม้ที่ใช้ตกแต่งบายศรีจะเป็นดอกไม้ที่มีช่อมงคล เช่น ดอกรัก ดอกบานไม่รู้โรย ดอกดาวเรือง ดอกขจร ดอกแก้ว ดอกบุญนาค ส่วนดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมเพื่อช่วยเรียกขวัญที่ตกหายไปมาสดชื่น ทำให้เกิดความสดชื่น แล้วขวัญกลับมาอยู่กับตัวเช่นเดิม เช่นดอกพุทธรักษา ดอกกระดังงา ดอกอุณ ดอกเอื้องผึ้ง ดอกพิกุล และดอกหางนกยูง

จากการวิจัยพบว่า ดอกไม้ที่นำมาใช้จะไม่กำหนดสี และจำนวน จะใส่ให้เหมาะสมกับขนาดของบายศรีชนิดนั้น ๆ ดอกไม้ที่ใช้จะต้องมีกลิ่นหอมผสมอยู่ด้วย และบางชนิดจะมีชื่อที่เป็นมงคล ดังได้กล่าวมาในตอนแรก ดอกไม้บางชนิดในแต่ละฤดูอาจจะออกไม่พร้อมกัน เช่นดอกอุณหรือดอกบุญนาค ถ้ามีพิธีในช่วงดอกไม้ไม่ออก ก็สามารถใช้อีกดอกไม้ทดแทนกันก็ได้ อย่างไรก็ตามการใช้ดอกไม้ในฤดูกาลก็ยังคำนึงถึงเช่นกัน

7. ดอกไม้ที่ใช้ในการสักการะบูชาประเพณีแต่งงาน

ดอกรัก ดอกบานไม่รู้โรย ดอกกุหลาบ ดอกมะลิ ดอกพุท ดอกพุทธรักษา ดอกพุทธรักษา ดอกสารภี ดอกขจร ดอกเอื้อง ดอกอุณ ดอกจำปี ดอกช้างเคียน ดอกหางนกยูง ดอกลำควน และดอกดาวเรือง

เครื่องสักการะบูชาและการตกแต่งที่ใช้ดอกไม้เป็นส่วนประกอบ

ขันหมั้น ดอกไม้ที่นำมาตกแต่งจะเป็นดอกไม้ที่มีช่อมงคลต่าง ๆ ตกแต่งประดับอย่างสวยงาม เช่น ดอกดาวเรือง ดอกบานไม่รู้โรย ดอกรัก ดอกจำปี และอื่น ๆ

ขันผูกข้อมือหรือบายศรี นิยมใช้บายศรีนมแมว

ทำเป็น 3 คู่ 6 ขา ใช้ดอกไม้ช่อมงคล เช่นกันและขาดไม่ได้คือ ดอกรักและดอกบานไม่รู้โรย และต้องตกแต่งด้วยดอกไม้หอมชนิดต่าง ๆ สีของดอกไม้สดใส่ได้

จากการวิจัยพบว่าการใช้ดอกไม้ในพิธีแต่งงานทั้งขันหมาก และขันหมั้น นิยมตกแต่งด้วยดอกไม้อย่างงดงาม และยังมีวิธีการประดิษฐ์ดอกไม้แบบประณีตศิลป์ไทยภาคกลางมาผสมผสานในการตกแต่ง และดอกไม้ที่ตกแต่งหรือใช้ในพิธีแต่งงานจะต้องใช้เป็นคู่ และดอกไม้ที่ขาดไม่ได้คือ ดอกรักและดอกบานไม่รู้โรย เพราะชื่อเป็นมงคล และเป็นเครื่องหมายของความรักที่ยั่งยืน การใช้อีกดอกไม้หอมก็เพื่อให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวมาสดชื่นให้สดชื่น ส่วนการใช้สีนั้นใช้สีสดใส่ต่าง ๆ ผสมได้ เพราะเป็นบรรยากาศแห่งความรัก รื่นเริง ยินดี เช่น ดอกกุหลาบสีแดง แสดงถึงความรัก ดอกหางนกยูงสีส้ม แสดงถึงความสนุกสนานรื่นเริง ยินดี

8. ดอกไม้ที่ใช้ในเครื่องสักการะบูชาประเพณีขึ้นบ้านใหม่

ดอกบานไม่รู้โรย ดอกดาวเรือง ดอกมหาหงส์ ดอกเอื้องคำ ดอกช้างเคียน ดอกบัว ดอกหางนกยูง ดอกมะลิ ดอกลำเจียก ดอกกระดังงา และดอกไม้ที่หาได้ในฤดูที่มีกลิ่นหอม หรือชื่อเป็นมงคลต่าง ๆ

เครื่องสักการะบูชาและการตกแต่งที่ใช้ดอกไม้เป็นส่วนประกอบ

สะตวงและขันดอก สะตวงใช้ดอกไม้หอมเช่น กระดังงา มะลิ กรรณิการ พุทธรักษา เพื่อการบูชา ส่วนขันดอกใช้ดอกบัวเป็นหลัก เพราะดอกบัวเป็นดอกไม้ที่ใช้ในการบูชาอาจใช้ดอกไม้ในฤดูใส่เสริมเพื่อความสวยงาม เช่น ดอกลำเจียก ดอกหางนกยูง หรือดอกหงอนไก่

ครัวสงฆ์หรือสังฆทาน ใช้ดอกไม้ที่มีสีสรรต่าง ๆ หรือดอกไม้ที่มีความทน เช่น ดอกดาวเรือง และดอกบานไม่รู้โรย

จากการวิจัยพบว่าดอกไม้ที่นำมาตกแต่งเครื่องสักการะต่าง ๆ นั้นนิยมใช้ดอกไม้หอม และมีสีขาว แต่สีเหลืองก็นำมาใช้ได้เช่นกัน และดอกไม้ส่วนใหญ่ นิยมใช้ดอกไม้ในฤดูกาลที่หาได้ แต่มีบางพื้นที่ เช่นที่ ตำบลคันเปา อำเภอสันกำแพง จะคำนึงถึงสีที่ใช้ โดยในพิธีมงคลต่าง ๆ จะไม่ใช้ดอกไม้สีแดง และสีม่วง เพราะเชื่อว่าสีแดงเป็นสีประจำเดือนของสตรี ซึ่งจะทำให้พิธีหมวมอง และสีม่วงเป็นสีแห่งความเศร้าโศกจะมีความทุกข์ จึงหลีกเลี่ยงใน 2 สีนี้ นอกนั้นใช้ได้ทุกสี

9. ดอกไม้ที่ใช้ในเครื่องสักการะบูชาประเพณีงานศพ

ดอกหางนกยูง ดอกดาวเรือง ดอกหงอนไก่ ดอกอุณ ดอกพุด ดอกชอนกลิ่น ดอกสร้อยทอง ดอกบัว ดอกไม้ต่าง ๆ ไม่จำกัด ซึ่งจะใช้ดอกไม้ที่ออกตามฤดูกาล

เครื่องสักการะบูชาและการตกแต่งที่ใช้ดอกไม้เป็นส่วนประกอบ

สวดดอกและขันแก้วทั้งสาม ใส่ดอกไม้โดยใส่ดอกบัวเป็นหลัก และดอกไม้หอมเพื่อการบูชา

ขันขอศีล ขันขอขมา ขันตั้ง ใช้ดอกไม้หอมที่หาได้ในฤดู หรือดอกไม้ที่มีสีเหลือง และสีขาวต่าง ๆ

สะตวง ใส่ดอกไม้ที่หาได้ง่าย มีกลิ่นหอมหรือไม่ก็ได้ ดอกกระดังงา ดอกหางนกยูง หรือดอกไม้ที่หาได้ในบริเวณบ้าน

ต้นดอก ใส่ดอกดาวเรือง และดอกบานไม่รู้โรย เพราะมีความทนทาน

การตกแต่งบริเวณโลศพ ใช้ดอกไม้สีต่าง ๆ ได้ เช่น สีเหลือง หรือสีขาว หรือสีม่วง สีเหลืองเพื่อการสรรเสริญ สีขาวเพื่อการไว้อาลัย และสีม่วงเพื่อแสดงความเสียใจที่จากไป

จากการวิจัยพบว่าดอกไม้ที่ใช้ในพิธีศพจะเป็นดอกไม้ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น และฤดูกาล เน้นการใช้สีต่าง ๆ ในการตกแต่งบริเวณโลศพ การประดับ

ประดับดอกไม้สามารถใช้ได้ทุกสี เพื่อเป็นการสรรเสริญเปรียบดั่งดอกไม้ที่มีสีสันต่าง ๆ ในคติโบราณนิยมใช้ดอกไม้มาปักปัดร่างกายผู้ตายเพื่อไม่ให้อุจาด และมีความเชื่อตามคติในพุทธศาสนาในการถวายพระเพลิงพระพุทธรเจ้า เทพเจ้าทั้งหลายจะโปรยดอกไม้ทิพย์ลงมาบูชาไม่ขาดสาย จึงถือประเพณีการใช้ดอกไม้ประดับศพมาแต่โบราณ การใช้สีของดอกไม้ในพิธีศพมักนิยมใช้สีขาว เหลือง และม่วง เพราะสีขาวเหมือนการไว้อาลัย สีเหลืองแสดงถึงความสรรเสริญ และสีม่วงแทนถึงการเศร้าโศกเสียใจที่ผู้ตายได้มาจากไป

10. ดอกไม้ที่ใช้ในการสักการะบูชาประเพณีสืบชะตา

ดอกเบญจมาศ ดอกดาวเรือง ดอกบานไม่รู้โรย ดอกกุหลาบ ดอกมะลิ ดอกพุด ดอกพุดซ้อน ดอกแก้ว ดอกพิกุล ดอกสารภี ดอกจำปา ดอกบัว ดอกจำปี ดอกรัก ดอกกระดังงา ดอกเกี้ยวเกิ้ล ดอกอุณ ดอกเอื้อง

เครื่องสักการะบูชาและการตกแต่งที่ใช้ดอกไม้เป็นส่วนประกอบ

บายศรี ใช้ดอกไม้ช่อมงคล และมีกลิ่นหอม ใช้ดอกไม้ทั่วไปเหมือนบายศรีแต่งงานแต่ใช้ดอกจำปาได้ ดอกเบญจมาศก็นิยมใช้เช่นกัน

สะตวง ใช้ดอกไม้เหมือนพิธีกรรมอื่นๆ

สวดดอก ใช้ดอกบัวหรือดอกไม้หอมที่หาได้ เช่นเดียวกับพิธีกรรมอื่นๆ

ขันตั้ง ใช้ดอกไม้เช่นเดียวกับพิธีกรรมอื่นๆ

จากการวิจัยพบว่า ดอกไม้ที่นำมาใช้จะใช้ดอกไม้ที่มีอยู่ในฤดูกาล และมีในท้องถิ่นและใช้ดอกไม้ที่มีช่อมงคลต่างๆ และดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม และใช้ดอกไม้ที่มีสีสรรต่างๆ ได้

11. ดอกไม้ที่ใช้ในเครื่องสักการะบูชาประเพณีปีใหม่

ดอกหางนกยูง ดอกหงอนไก่ ดอกสารภี ดอก

ดาวเรือง ดอกกรัก ดอกบานไม่รู้โรย ดอกจำปี ดอกจำปา ดอกกระดังงา ดอกพุด ดอกมะลิ ดอกขจร ดอกกาหลง ดอกบัว ดอกพิกุล ดอกสารภี ดอกราชพฤกษ์ ดอกลำเจียก ดอกราชวดี และดอกไม้ในฤดูกาลต่างๆ

เครื่องสักการบูชาและการตกแต่งที่ใช้ดอกไม้เป็นส่วนประกอบ

ชั้นแก้วทั้งสาม ใช้ดอกบัว ดอกหางนกยูง ดอกหงอนไก่ ดอกกาหลง ดอกพิกุล ดอกอุณ ดอกลำเจียก ดอกสารภี และดอกไม้อื่นๆ ตามฤดูกาล เช่น ดอกราชพฤกษ์ และดอกเอื้อง เป็นต้น

ชั้นเชลย ใช้ดอกบัว ดอกมะลิ ดอกกระดังงา ดอกจำปี ดอกจำปา ดอกราชวดี ดอกเอื้อง และดอกขจร

ต้นดอก ใช้ดอกดาวเรือง ดอกบานไม่รู้โรย ดอกมะลิ และดอกกรัก

จากการวิจัยพบว่าดอกไม้ที่นำมาใช้เป็นดอกไม้ที่มีในฤดูกาลหาได้ง่าย เนื่องจากประเพณีปีใหม่เป็นประเพณีบุญ และบรรยากาศสนุกสนานและอยู่ในช่วงฤดูร้อน ดอกไม้ที่ใช้จึงนิยมสีสันสดใสต่าง ๆ ตามดอกไม้ที่ออกในฤดูกาล เช่น ดอกหางนกยูง ดอกราชพฤกษ์ หรือดอกเอื้องผึ้ง เอื้องคำ เป็นต้น ส่วนดอกไม้หอมต่าง ๆ เช่น ดอกมะลิ ดอกจำปี ดอกจำปา ดอกพุดชาด และดอกขจร เป็นดอกไม้ในฤดูร้อนทั้งสิ้น จึงนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสมและเข้ากับบรรยากาศและฤดูกาล

12. ดอกไม้ที่ใช้ในเครื่องสักการบูชาประเพณีไหว้ครู

ดอกบัว ดอกดาวเรือง ดอกบานไม่รู้โรย ดอกกรัก ดอกพุดซ้อน ดอกอุณ ดอกกระดังงา ดอกมะลิ ดอกจำปี ดอกจำปา ดอกมหาหงส์ ดอกเอื้องผึ้ง ดอกหางนกยูง ดอกกรรณิการ์ ดอกกุหลาบ

เครื่องสักการบูชาและการตกแต่งที่ใช้ดอกไม้เป็นส่วนประกอบ

บายศรี ชั้นเชลย ชั้นตั้ง และสวดดอก เครื่อง

สักการบูชาทั้งหมด จะใช้ดอกไม้ที่คล้ายกับหลายประเพณี และใช้ดอกไม้ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นส่วนประกอบ

จากการวิจัยพบว่าดอกไม้ที่นำมาใช้ล้วนแต่เป็นดอกไม้ที่หาได้ในฤดูกาล และหาได้ง่ายในท้องถิ่นนั้น ดอกไม้สีขาวและมีกลิ่นหอม จะถูกนำมาใช้มากที่สุด เพราะแสดงความเคารพการะ และจำนวนของดอกไม้ใช้ไม่จำกัดขึ้นอยู่กับขนาดของเครื่องสักการะนั้นๆ

13. ดอกไม้ที่ใช้ในเครื่องสักการบูชาประเพณีที่เกี่ยวข้องกับงานเกษตร

ดอกบัว ดอกกระดังงา ดอกช้างเคียน ดอกพุด ดอกพุดซ้อน ดอกบานไม่รู้โรย ดอกปีป ดอกมะลิ ดอกหางนกยูง ดอกมหาหงส์ และเอื้องหมายนา

เครื่องสักการบูชาและการตกแต่งที่ใช้ดอกไม้เป็นส่วนประกอบ

สวดดอก สะตวง และกระถาง (ควัก) ใช้ดอกไม้ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นส่วนประกอบในการบูชา

จากการวิจัยพบว่า ดอกไม้ต่างๆ ที่นำมาใช้โดยมากจะใช้ชื่อเป็นมงคล และได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เช่น ในพิธีแรกนาจะใช้เอื้องหมายนาเป็นส่วนประกอบโดยใช้ทั้งต้น ส่วนสะตวงใช้ดอกไม้หอมต่างๆ นิยมใส่ 4 ดอก สวดดอก และควักจะใส่ให้ดูเหมาะสมโดยไม่คำนึง ถึงจำนวนดอกดอกไม้สีขาวและดอกหอม ยังคงนิยมใช้เช่นเดิม เพราะเป็นเครื่องหมายถึง ความเคารพบูชา

และจากการวิจัยทำให้ทราบถึงชื่อเรียกดอกไม้ภาษากลางกับชื่อล้านนา ความหมาย และฤดูที่ออกดอกของดอกไม้ที่นิยมใช้ในพิธีกรรมของประเพณีต่างๆ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

ชื่อดอกไม้	ชื่อล้านนา	ความหมาย	ฤดูที่ออก
1.กุหลาบมอญ	ดอกกุหลาบ	ดอกไม้ชั้นสูง ได้รับการขนานนาม ว่าเป็นราชินีแห่งดอกไม้ มีกลิ่นหอม มีสีสวยงาม สีแดงแทนสีแดงเพื่อการบูชา	ตลอดปี
2.กระดังงา	ดอกสบันงา	มีกลิ่นหอม สีเหลืองอ่อน แทนความหมายถึงพระพุทธศาสนา เครื่องหมายของการสักการบูชา	ตลอดปี
3.กรรณิการิ	-	มีกลิ่นหอม มีสีขาวบริสุทธิ์ ก้านดอกสีส้มคล้ายจิ๋วพระในสมัยก่อนใช้เป็นสีย้อมผ้า ใช้ในพุทธบูชา	ฤดูฝนต้นหนาว
4.ดอกแก้ว	-	ชื่อเป็นมงคล เช่น แก้ว แหว่น เงิน ทอง ดอกสีขาว มีกลิ่นหอม แทนการเคารพบูชา	ตลอดปี
5.ดอกขจร	ดอกสลิด	ชื่อเป็นมงคล ว่ามีชื่อเสียงขจร กว้างไกล มีกลิ่นหอมทน เป็นดอกไม้พื้นบ้านที่นิยมใช้ในพิธีมงคล	ตลอดปี
6.ดอกจำปา	ดอกจุมปา	มีสีเหลืองคล้ายสีของพระพุทธศาสนาใช้เป็นเครื่องบูชา มีกลิ่นหอมแต่ห้ามใช้ในประเพณีแต่งงาน เพราะชื่อว่า “ปา” คล้ายการขว้างปา	ตลอดปี
7.ดอกจำปี	ดอกจุมปี	มีสีขาว กลิ่นหอม ใช้ในการบูชา ชื่ออยู่นานปีใช้ในงานมงคล	ตลอดปี
8.ดอกช้างเคียน	ดอกเคียน	ชื่อเป็นมงคล ความหมายว่า “เคียน” ทางเหนือแปลว่า ผูก หรือ ยึด แสดงถึงการผูกติดกัน เวลางานบุญก็ให้ติดกับบุญที่ได้รับ มีตำนานว่า พระพุทธเจ้าทรงช้างเข้าไปในป่า และเมื่อพักจึงเอาช้างผูกติดกับต้นไม้ต้นหนึ่งที่มีกลิ่นหอม จึงได้ชื่อว่า ต้นช้างเคียน	ตลอดปี, ต้นฤดูฝน
9.ดอกรัก	ดอกป่านเถื่อน	ชื่อเป็นมงคล ทน มีทั้งสีขาวและสีม่วง แต่นิยมใช้สีขาว เพราะดูบริสุทธิ์ และเป็นเสน่ห์ห่มหานิยม	ตลอดปี
10.ดอกพุด	ดอกปู้ด	มีสีขาวใช้ในพิธีการต่างๆ แทนดอกไม้สีขาวอื่นๆ เช่น ดอกมะลิ ชื่อพุดเป็นมงคล อ่านว่า พุทธ เหมือนพระพุทธศาสนา จึงนิยมใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ	ตลอดปี
11.ดอกพุดซ้อน	ดอกเก็ดฉวา	มีความหอมหวาน สีขาวสะอาด ใช้ในการสักการะแทนความหมายของการเคารพบูชา	ตลอดปี
12.ดอกมะลิ	-	นิยมใช้ในพิธีกรรมทุกประเภท มีกลิ่นหอมและสีขาวบริสุทธิ์	ตลอดปี
13.ดอกมหาหงส์	ดอกดาเหิน	มีความหอม ชื่อเป็นมงคล สีขาว สะอาด แทนการเคารพบูชา	ฤดูฝน

14.ดอกบานไม่รู้โรย	ดอกตะล่อม	ทนทาน สีสรรหลากหลาย เช่น สีม่วงเข้ม ม่วงอ่อน และสีขาว ชื่อเป็นมงคล คือไม่มีวันโรยรา	ตลอดปี
15.ดอกपीป	ดอกกาสะลอง	มีสีขาว กลิ่นหอมในสมัยก่อนหาง่าย เพราะอยู่ทั่วไป	ต้นหนาว
16.ดอกหงอนไก่	ดอกค้าย	มีหลายสีใช้ในการบูชา	ตลอดปี, ต้นฤดูฝน
17.ดอกหางนกยูง	ดอกชอมพอ	ดอกไม้ที่หาง่าย ชื่อ นกยูง เป็นสัตว์ที่เกี่ยวกับ พุทธศาสนา ใช้บูชา	ตลอดปี, ต้นฤดูฝน
18.ดอกเอื้อง	ดอกเอื้อง	สีสด มีกลิ่นหอม มีมากมาย หลายประเภท สีเหลืองใช้ในพิธีมงคลทางพุทธศาสนาบางชนิด ชื่อเป็นมงคล เช่น เอื้องคำ ซึ่งหมายถึง ทอง	ฤดูร้อน
19.ดอกดาวเรือง	ดอกคำปู้จู้	ทนทาน สีเหลือง พระพุทธศาสนาชื่อเป็นมงคล หมายถึงเจริญรุ่งเรือง	ตลอดปี
20.ดอกบัว	-	เป็นดอกไม้ของชาวพุทธ ใช้ในการบูชามาเนิ่นนาน เป็นดอกไม้มงคล	ตลอดปี
21.ดอกอุณ	ดอกอุณ	เป็นสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา และพระพุทธเจ้า มีกลิ่นหอมนาน สีขาว แต่เหยี่ยวง่าย นิยมใส่ไว้ใน บายศรี สวยดอก ขันเชิญ เป็นดอกไม้พื้นบ้าน ที่มีมานาน เพราะหาง่าย เป็นดอกไม้ที่มีในป่า ไม่ต้องซื้อ และใช้สืบทอดกันมานานตามบรรพบุรุษ	ฤดูหนาว

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การใช้ดอกไม้ในเครื่องสักการะที่เกี่ยวข้องในประเพณีล้านนาไทยมีที่มาจากความเชื่อในเรื่องบุญกุศลที่ปฏิบัติแล้วก่อให้เกิดกำลังใจแก่บุคคลและครอบครัวในการดำเนินชีวิต ทั้งยังเป็นการแสดงถึงการมีกตัญญูทวดที่ต่อบรรพชน หรือผู้มีพระคุณโดยการแสดงออกผ่านสัญลักษณ์ในการใช้ดอกไม้ในเครื่องสักการะ

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยทำให้ทราบว่า คนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เรื่องการใช้ดอกไม้ในพิธีกรรม ทำให้ใช้ดอกไม้อย่างไม่เหมาะสมเพราะคิดว่าเป็นเรื่องไม่สำคัญไม่จำเป็น แต่ก็มีบางส่วนที่ต้องการใช้ดอกไม้ไทยแต่หายากจึงได้ใช้ดอกไม้อื่น ซึ่งได้แก่ดอกไม้เมืองหนาวจากต่างประเทศที่ปลูกและหาได้ง่ายกว่าเข้ามาแทนที่ จึงควรที่มีการเผยแพร่ให้ความรู้

ในเรื่องการใช้ดอกไม้ไทยในพิธีกรรม และส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีการใช้ดอกไม้ไทยในเครื่องสักการะบูชาในประเพณีล้านนาไทย

เอกสารอ้างอิง

- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระบาทสมเด็จพระ. 2510. *พระราชพิธีสิบสองเดือน*. พระนคร : กรมศาสนา. ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีเชียงใหม่. 2539. *ประเพณีเก่าเชียงใหม่ 700 ปี*. ม.ป.พ. *ตำนานเมืองระมิงค์*. (ม.ป.ป) ฉบับโบราณผูก ห่องสมุด มณี พยอมยงค์ *ตำนานสิบชะตา* ฉบับโบราณผูก วัดท่าไคร้ ตำบลแม่สา อำเภอมะริม จังหวัด เชียงใหม่

- ธนนท์ เศรษฐพันธุ์. 2536. การใช้เรื่องเล่าผีปู่แสะย่าแสะ : กรณีศึกษาเฉพาะกรณีชาวบ้านป่าจี้. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันท์ เบญจสิลาภย์. 2540. สืบสานตำนาน. เชียงใหม่ : บี.เอส.การพิมพ์.
- มารวิชัย. พระครูบาทหลวง. 2522. โบราณนิทานปรัมเพรต้งเมืองเชียงใหม่. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.
- อุบลีคุณูปมาจารย์, พระครู. ม.ป.ป. ประวัติศา/กตัญญู ตกถา. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.
- ธรรมดิก, พระ และธรรจารย์ สุระมณี. 2539. คำานอนอินทพิลลบบัสมโกษ 600 ปี พระธาตุเจดีย์หลวง. ม.ป.ท.
- มณี พยอมยงค์. 2537. ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย. เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์.
- _____. 2539. พิธีบวงสรวงเทพยดาบูรพกษัตริย์ล้านนา และเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ และพิธีบายศรีสู่ทูลพระขวัญ. เชียงใหม่ : กลางเวียงการพิมพ์.
- _____. 2529. วัฒนธรรมล้านนาไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- มณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาสนะ. 2538. เครื่องสักการะในล้านนาไทย. เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์.
- มาลี ไพรสน. 2531. พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์ของภาคเหนือ. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยพายัพ
- สงวน โชติสุขรัตน์. 2512. ประเพณีไทยภาคเหนือ. พระนคร : โอเดียนสโตร์.
- ศรีเลาเกษพรหม. 2538. ประเพณีชีวิตคนเมือง. เชียงใหม่ : มิ่งเมือง.
- แหง มนวิฑูร. 2501. ชินกาลมาลีปกรณ์. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.